

Szerzetesek panaszos éneke a XVIII. század végéről

A szerzetesség történetére, a különféle szerzetesrendek alapítására, szervezésére, működésére és történelmi szerepére vonatkozó irodalom meglehetősen gazdag. Mégis megörvendeztető, amikor egy-egy olyan írásra bukkanunk, amely a szerzetesek életéről, hazai jelentőségéről teljesebbé teszi a képet előttünk. Ezt szolgálja az alábbi, eddig ismeretlen két vers is, amelyeket egy, a XVIII. század végén íródott kéziratos gyűjtemény¹ tartalmaz. A kéziratosban 119 vers található. Ezeknek nagyobb részét a gyűjtemény összeállítója írta, kisebb hányada pedig az elődök vagy a kortárs szerzők munkája. Az itt bemutatásra szánt két vers közül az egyik latin nyelvű, a másik pedig magyar. Szerzőjüket nem nevezi meg a kézíró, ehelyett a versek bevezetőjeként tájékoztatást ad azok megírásának körülményeiről, keletkezésének okáról.

„A Jesoviták szerzete, amelyben igen nagy elméjű és nagy okosságú emberek voltak, sok jószágokkal bírtak, a királyi városokban az iskolásokat tanéttették, az tanuló ifjúságot igen szép, erkölcsös életre nevelték és szoros határok között tartották isteni félelemben, sok külömb jó könyveket írtak. Ezen Jesovita szerzet eltöröltetett s kiirtattatott Ganganelli² pápa által per bullum Anno 1773. mense Septembri. Mi okbul töröltettek el, olvasd a pápának bulláját² és abbul megérted.”

A jezsuiták panaszos éneke latinul szól, s a tüköroidal – ahová feltehetően a magyar fordítás került volna – a kéziratos gyűjteményben üresen maradt.

Íme a vers:

Gemitus Societatis Jesu Tempore extirpationis Anno

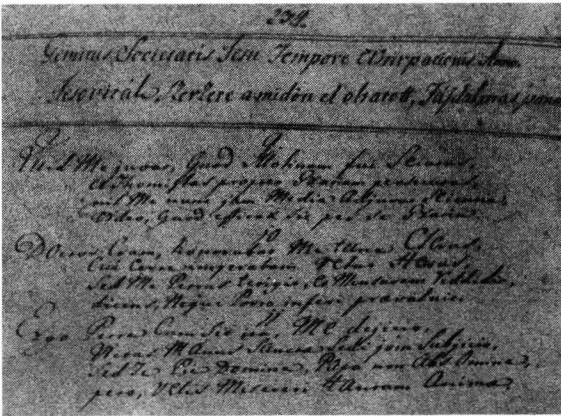
*O fatalis illa hora quae me genuit
o funesta illa dies, quae tunc adfuit
pellor in exilium, veluti mancipium
derelinquo cuncta bona, et Dominium.*

2

*Fui potens, opulentus, rerum dominus,
sed nunc effectus mendicus, aeris cupidus,
nihil praeter baculum, atque breviarium,
queo mecum asportare in ludibrium.*

3

*Dum fuissem Jesovita, fuit vita,
comedebam et bibemam absque diaeta,
sed opulentum paupertas, superbumque humilitas
sequitur, quem sic seduxit mundi vanitas.*

4

*Sum relictus ab amicis velut perfidus,
a paterna portione jam sum exclusus,
jam meam disperdidi, in ludendo perdididi
vach me miserum! futura, qui non praevidi.*

5

*Quid sum miser jam facturus ipse non scio,
quod sum pedes amoturus prorsus ignoro,
laborare nescio, mendicare rubeo,
cibum tamen, atque potum semper cupio.*

6

*Aliquando bibi kaffe, nunc nil habeo,
csokoladam, et rozoli jam nec video,
tantum modo jusculum, bonae aquae poculum
apponatur, est nunc meum dulce ferculum.*

7

*Ubi libri, quos habebam, o solatium!
quorum nullum extratuli, o supplicium!
Regis enim horridum arcet ab his folium,
possidebit hos nunc Clerus, ah Martyrium!*

8

*Et quis causa sortis! hujus nisi Pontifex,
Clemens Papa Ganganelli bullae opifex,
hic prostravit Lojolos Jesu Christi Socios,
quos jam reges formidabant, velut dominos.*

9

*Quid me juvat, quod Molinam fui secutus,
et Thomistas propter gratiam persecutus,
nil me nunc jam media adjuvat scientia,
video, quod efficax sit per se gratia.*

10

*Doctor eram, honorabat me tunc Clerus,
cui certe imperabam velut herus,
sed me Petrus tetigit, et mensuram reddidit,
dicens, neque porta inferi praevaluit.*

11

*Ergo Petre cum sic ita, me dejicio,
victus manus Sanctae Sedi jam subjicio,
Sed Te pie Domine, Papa non abs omine,
peto, velis misereri tantum animae.*

Jesoviták szerzete amidón eloltatott, fájdalmas panasza

Ó végzetes az az óra, amelyben születtem,⁴
Ó gyászos az a nap, amely most utolért engem.
Messze úztek, mint hitványak hitványát,
Kinek oda kellett hagyni vagyonát és házát.

Bővelkedtem javakban, majd évig ért hatalmam,
S most koldus lettem, mindenki uralkodik rajtam.
Egyik kezemben a breviárium, a másikban a bot,
Ennyi csak, mit a mostoha sors nekem meghagyott.

Szép életem addig volt csak, amíg jezsuita voltam,
Volt étkem és italom, hogy éhemet és szomjamat oltsam,
De sújtja azt rút gyalázat és nyomor,
Kit a világ hiúsága magával sodor.

Atyai örökségemből rég kizárattam,
S mint cselszövő, barátok nélkül maradtam.
Gyászos jövőm ó, hogy előre nem sejtettem
En szegény nyomorult, ki örökre elvesztem.

Ó, én szerencsétlen! Vajon mire jutok?
Hisz már járni is alig-alig tudok.
Koldulni átallok, de a munka sem megy nékem,
Mondd, miként enyhítem szomjam és az éhem?

Most semmim sincs, pedig valaha ittam kávé,
S rég elfeledtem a rozspálinkát meg a csokoládét.
Immáron nekem az is édes élvezet,
Ha ételem híg leves, italom friss víz lehet.

Becses könyveim, a vigasznyújtók, vajon hová lettek?!
Fájdalmamra, mindegyiktől búcsúznom kellett.
A királyi parancs kisémmizte a szerzetest,
S a világi az, ki most mindent megszerez.

A végzetet vádoló ezért, s a főpapot,
Kelemen pápát, ki ilyen bullát alkotott,
Eltörölték a Loyolát követő Jézus Társaságát,
Kiknek még a királyok is írgyelték hatalmát.

Molinát követtem, a tomistákkal ádázul vitáztam,
Ki segít most rajtam, ki belátom, hibáztam.
A közbevetett tudás mit sem ér nekem,
Rég tudom már, hatékony magától a kegyelem.

Tudósként még a klérus is tisztelt engem,
Kikkel hősiezen annyit perlekedtem.
Ámde Péter letiport, kétséget sem hagyva
Hogy még a pokol kapuja sem vesz erőt rajta.

Ím, Péter, most mit tehetek? meghajlok előtted,
Engedelmeskedem, hisz a jezsuitákat legyőzted,
De Téged, kegyes Uram, küldötte az Égnek,
Kérlek, irgalmazz a kitaszított lelkének!

A pálos rend hazai-főeloszlatásáról szóló panaszos ének bevezetőjéül „Josep császár alatt történt dolgok” címmel ezt az összefoglalást kapjuk a könyv szerzőjétől:

„Responsum Summi Pontificiis Pii 6ⁱⁱ ad Imperatorem Josephum Secundum^s – Magyarra fordította Farkas Pál másoknak kedvéért ekképpen:

Tudva légyen nálad Császár, hogy az Istennek dolgában senki sincs, akár hatalmas, akár erőtlén légyen, akitül köllessék félnem, hogy a kétféle törvényszabásra, az égnek megnyitására és annak bécsukására törvényt és hatalmat vettem Attul, Aki a királyoknak is parancsol, és mind az élet, mind a halál kulcsait tartja. Csüdálkozol? Semmit elő nem fogsz menni fenyegetésekkel, meg nem rettenik Pius, aki Istenben bízván az igazságért győzhetetlen szívvel bír. Semmi ellenkezésekre, semmi csatatüzelkedésekre meg nem lágyul. Lássad, vagy engedned köll Császár, vagy az Istennek erejét az Ő helytartója által tapasztalnod: Péter haragját el nem fogod kerülni, hanem engedelmességgel, amellyel az Istennek és nekünk köteleztetel. Légy jó egészségben. 1780.”

A fordításon kívül még ezt olvashatjuk:

„Sz. Martonyban in Monte Pannoniae⁶: a Benedictinusoknak minden kincseit elvitette, Sz. István királytul kiadatott diplomájokat elvette, a szerzeteseket a klastrombul kipanancsolta, elszélesztette, úgy nemkülönb Paulinusokat, barátokat, apácákat, a klastromokat okkupálta.”

Ezek után lássuk a verset:

**Paulinusok vagyis Remete Szent Pál szerzetének
elpusztulásakor egy igazi jó szerzetes ekképpen fájlalta
szerzetes életét**

A szerzet második Josep császár által elrontatott

*Jaj mely rettentő szó szaggatja szívemet,
midőn elpusztulni látom szerzetemet,
hattyú fehér köntösömet
ártatlan jegyző színemet
gyásszal köll váltanom, oh szörnyű fájdalom.*

2

*Azért zártam ebbe ifjabb üdeimet
gyöngé zsengejében virágzó életemet,
néma falak közé vittem,
világ elől elrőjtöttem,
most újra kimegyek, s fátum csúfja legyek.*

3

*Bús szívek öröme édes magányosság
minden szabadságnál kellemeteseb rabság,
te voltál eddig szívemnek,
de jaj el köll válnom, oh szörnyű fájdalom.*

4

*Én ugyan holtomig hívséget esküdtem,
esküdt hívségemben eddig gyönyörködtem,
mint gyermek édesanyjának
emlőjétül dajkájának
most elragadtatom, erővel vonatom.*

5

*Isten hozzád tehát édes magányosság,
világ ellensége oh földi mennyország,
szűzesség szép oskolája,
józan erkölcsök példája,
oh szerzetes klastrom földi paradicsom.*

6

*Ma szent küszöbödöt utolszor csókolom,
s könnyemtül ázva végképpen búcsúzom,
már a hatalmasság sürget,
bár éltemnek vetne véget,
oh jaj mint köll válnom, jaj megöl a fájdalom.*

Igaz, hogy az említett kéziratos gyűjteményből ránkmaradt versek – köztük e kettő is – nem tudományos igényűek, művelődéstörténeti vonatkozásuk mégsem jelentéktelen.

Ezek az énekek ismertek voltak a nép körében, akiknek gyermekeit a szerzetesek tanították, nevelték, mint ahogyan a versgyűjtemény szerzője is hozzájuk járt jól ismert dunántúli iskoláikba. Így tehát érthető, hogy maga a nép is átérezte a „gyászos nap” minden fájalmát és keservét.

Az 1540-ben alapított jezsuita rendnek a XVIII. században több neves iskolája működött a Dunántúlon, ahol a növendékeket igen fölkészülten és nagy alapos-sággal oktatták.

A főlösztatott pálos rend tagjaival nehéz helyzetükben ugyancsak együtt éreztek az emberek, hisz az 1263-ban Boldog Özséb esztergomi kanonok által életre hívott pálos rendnek – az egyetlen magyar alapítású szerzetnek – nagy tisztelete volt hazánkban is és határainkon túl is.

Nem tudhatjuk bizonyosan, hogy az itt közölt két vers kinek, kiknek a költése, s hogy mennyi belőlük a „szerzetes panasza”, mi az, amivel a nép megtoldotta. Annyi azonban bizonyos, hogy e versek a korabeli irodalom tartozékai, gazdagítói. Érdemes fölfigyelni rájuk!

Jegyzetek:

– 1. A kéziratot a Somogy 1981/6. számában ismertettem „Farkas Pál – a tudományok nagy barátja” címmel. – 2. XIV. Kelemen pápa (1769–1774), Dominus ac Redemptor noster (Urunk és Megváltónk) kezdetű rendeletével eltörölte a jezsuita rendet. – 4. A fordításban elsősorban tartalmi hűsége törekedtem. – 5. VI. Pius (1775–1799) intelme II. Józsefhez. – 6. Pannonhalma.